

ЮРКЕВИЧ Ю. М.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу

юридичного факультету

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

УДК 347.191.1

КОМАНДИТНІ ТОВАРИСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу чинного законодавства України та практики його застосування здійснено загальнотеоретичну характеристику правового регулювання порядку створення й діяльності командитних товариств. За результатами дослідження висловлено власну позицію щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: засновницький договір, командитне товариство, повний учасник, юридична особа, господарське товариство, вкладник.

В статье на основе анализа действующего законодательства Украины и практики его применения осуществлена общетеоретическая характеристика правового регулирования порядка создания и деятельности коммандитных товариществ. По результатам исследования высказана собственная позиция по совершенствованию действующего законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: учредительный договор, коммандитное общество, полный участник, юридическое лицо, хозяйственное общество, вкладчик.

On the basis of analysis of current legislation of Ukraine and its application the general theoretical characterization of the limited partnerships' regulation of their establishment and activities has been made. According to the survey, the own opinion in improving the current legislation of Ukraine in this sphere has been expressed.

Key words: foundation agreement, limited partnership, full participant, legal person, business entity, investor.

Вступ. У сучасну епоху посилення інтенсивності процесів інтеграції створюються об'єктивні передумови для зближення різних правових систем. При цьому для вирішення завдань вивчення шляхів подальшої інтеграції України в європейську спільноту важливим є детальний теоретичний аналіз відомих вітчизняному законодавству організаційно-правових форм підприємництва та порівняння їх із характерними для зарубіжного права. Із цієї позиції необхідно досліджувати зміст національного права в зарубіжних державах, а також практику його застосування з метою подальшого використання позитивного досвіду в нормотворчості. Однією з таких організаційно-правових форм юридичних осіб є командитне товариство. Ставлення різних правових систем світу до регулювання цього виду підприємницьких юридичних осіб упродовж різних періодів часу не було однозначним, що свідчить про актуальність означеної теми та необхідність її вивчення.

Питання правового регулювання порядку створення й діяльності командитних товариств досліджувались у працях багатьох учених, зокрема С.П. Бортникова, О.М. Вінник, В.М. Коссака, М.І. Кулагіна, В.С. Петренка, В.В. Ровного, Ю.Ю. Симонян, В.І. Цікала,

В.С. Щербини, Ю.В. Яковлева та багатьох інших. Незважаючи на це, проблема правового регулювання порядку створення й діяльності командитних товариств в умовах реформування вітчизняного законодавства залишається актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення детального теоретичного аналізу правового регулювання порядку створення та діяльності командитних товариств на основі чинного законодавства України й практики його застосування, порівняння вітчизняного нормативного регулювання командитних товариств із зарубіжним, а також висловлення власної позиції щодо необхідності вдосконалення їх статусу.

Результати дослідження. Батьківщиною товариств на вірі (командитних товариств) вважається середньовічна Італія: уже в XII ст. зустрічається звичай спільної участі в підприємстві, за якого один з учасників товариства вів справу підприємства від свого імені (*tractator*), тоді як роль іншого обмежувалась внесенням грошового внеску або товару (*commendator*). У романських країнах ця форма співпраці отримала назву *commenda*, також її було прийнято в Німеччині. Саме *commenda* є прототипом сучасної командити та негласного товариства [1; 2, с. 147–148]. При цьому вперше статус командити комплексно врегулював французький *Ordonnance sur le commerce* 1673 р. Він, однак, виключав регулювання негласного товариства. Подібним чином питання вирішувалось у Торговому кодексі Франції (*Code de commerce*) 1807 р. У Німеччині командита була відома вже до кінця середньовіччя. Її було утворено не з *commenda*, а з повного товариства за допомогою його перетворення таким чином, що деякі з учасників (або їх спадкоємці), як і раніше, вносили капітал, проте вже не брали активної участі в справах товариства, а їх відповідальність обмежувалась розміром внесеного вкладу; деякі ж з учасників відразу приймалися у товариство [1]. Водночас процес інтеграції організаційно-правових форм ведення підприємницької діяльності від підприємця – фізичної особи до товариства, а потім до акціонерного товариства обумовлюється декількома причинами: концентрацією капіталу, збільшенням числа учасників, які мають єдину мету, розподілом функцій між учасниками [3, с. 9–10].

Згідно зі ст. 133 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) командитним товариством є товариство, у якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном (повними учасниками), є один або декілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участь у діяльності товариства [4]. Командитні товариства, відповідно до ст. 1 Закону України «Про господарські товариства», належать до господарських товариств [5]. Загалом інтерес господарського (торгового) товариства відповідає інтересам усіх груп його учасників із підпорядкуванням спільній цілі, окресленій в установчому документі товариства [6]. Частина 3 ст. 79 Господарського кодексу України передбачає, що господарські товариства є юридичними особами [7].

З іншого боку, в окремих наукових джерелах зазначається, що товариство має багато схожого з юридичною особою, проте до повного ототожнення цих двох понять дуже далеко [8, с. 87]. Зокрема, А.Х. Гольмстен вказував, що в товаристві наявні лише деякі риси юридичних осіб [9, с. 112].

У законодавстві багатьох країн світу господарські товариства, які належать до об'єднання капіталів, і персональні товариства мають навіть різну назву. Також такі персональні товариства, як повне й командитне, законодавством деяких країн не визнаються (не визнавались) юридичними особами, хоча й наділяються більшістю прав та обов'язків, притаманних останнім. Це має значні правові наслідки: такі товариства не сплачують корпоративний податок (тобто податки, що покладаються на юридичних осіб), а їхні кредитори можуть через голову товариства звертатись до його учасників із вимогою про сплату боргів товариства [10, с. 37–39]. Крім цього, у правничій літературі розглядається конструкція «усіченої» юридичної особи (як такої, що володіє лише деякими властивостями юридичної особи) [11, с. 202].

Командитне товариство – це вид господарських товариств, який поєднує в собі багато рис повного товариства та деякі характеристики господарських товариств – об'єднань капи-

талів. Відмінною рисою командитного товариства є правовий статус його учасників. У командитному товаристві є дві категорії учасників: повні учасники та вкладники. Щонайменше один повний учасник командитного товариства веде підприємницьку діяльність від імені товариства й відповідає без обмежень перед кредиторами за зобов'язаннями товариства всім своїм майном. Вкладники відповідають лише своїм вкладом, розмір якого визначається в засновницькому договорі товариства.

У юридичній літературі зазначається, що правовий статус товариства як будь-якого підприємства не вичерпується лише віднесенням його до юридичних осіб, оскільки з моменту реєстрації товариства як підприємства їх правовий статус не може не включати в себе також комплекс прав, якими користується будь-яке підприємство. Більше того, у більшості випадків у підприємницьких відносинах статус юридичної особи не має істотного значення. Якщо припустити, що товариство може діяти як підприємство й без статусу юридичної особи, то можливе виділення низки його ознак, які дозволяють йому володіти відповідною правосуб'єктністю та виступати від власного імені в підприємницьких відносинах [3, с. 14]. Так, у вітчизняній науці раніше висловлювались думки щодо необхідності забезпечення можливості створення повних товариств як із правами, так і без прав юридичної особи [12, с. 57; 13, с. 6–7]. Вважаємо таку пропозицію слушною також для командитних товариств із наділенням останніх ключовими ознаками правосуб'єктності.

Водночас, наприклад, в англійських наукових джерелах основні відмінності між компаніями та партнерствами розглядають під такими заголовками:

1. *Створення*. Компанія створюється шляхом реєстрації відповідно до законодавства про компанії. Партнерство створюється шляхом укладення договору в певній конкретній формі або такій, що постає з поведінки партнерів.

2. *Статус за законом*. Компанія обов'язково наділяється статусом юридичної особи. Таким чином, компанія може володіти майном, укладати контракти, бути позивачем/відповідачем у суді. Партнерство, як правило, не є юридичною особою, хоча може бути позивачем/відповідачем у суді за іменем фірми. Таким чином, партнери володіють майном фірми та є відповідальними за її контракти.

3. *Передача часток*. Частки в компанії можуть вільно передаватись, якщо інше не визначається її статутом. Партнер може передавати його частку у фірмі, проте набувач автоматично не набуває статусу партнера, а лише отримує право на одержання частки прибутків.

4. *Кількість учасників*. Компанія може мати щонайменше двох учасників. Партнерство не може мати більше 20 учасників, хоча це правило не застосовується до всіх видів партнерств.

5. *Управління*. Учасники компанії не є уповноваженими брати участь у її управлінні, якщо не будуть призначені до її виконавчого органу. Партнери уповноважені управляти фірмою, якщо інше не визначається договором.

6. *Органи*. Учасник компанії не є її представником і не може її зобов'язувати своїми діями. Навпаки, кожен генеральний партнер є її представником.

7. *Відповідальність учасників*. Відповідальність учасника компанії може обмежуватись його часткою. Відповідальність генерального партнера є необмеженою. У партнерствах з обмеженою відповідальністю один або декілька партнерів можуть обмежити свою відповідальність розміром свого внеску, хоча навіть партнерство з обмеженою відповідальністю повинне мати генерального партнера.

8. *Повноваження*. Свою діяльність компанія здійснює відповідно до законодавства компанії, і компанія може функціонувати в межах цілей, визначених статутом, хоча вони можуть бути змінені спеціальним рішенням. Партнери можуть здійснювати будь-яку діяльність, яку бажають, доти, доки вона є законною.

9. *Припинення*. Жоден із членів компанії не може її ліквідувати, і смерть, банкрутство чи недієздатність учасника не означає, що компанія має бути ліквідованою. Партнерство, як правило, може бути розірване будь-яким партнером у будь-який час [14, с. 17–18].

У юридичній літературі відзначається, що командитне товариство є гібридною організаційно-правовою формою підприємництва фізичних осіб, між якими існували до моменту

утворення та існують надалі довірчі відносини. Воно поєднує в собі, з одного боку, переваги індивідуального підприємництва та підприємництва зі створенням юридичної особи, а з іншого – риси повного товариства й товариства з обмеженою відповідальністю. Воно може також мати свої різновиди як акціонерна командита тощо. Гнучкість моделей командитного товариства дозволяє найкраще враховувати інтереси їх засновників. Ці моделі повинні врегульовуватись чинним законодавством, що підвищить його організуючу функцію [15, с. 8].

Наприклад, польському праву відоме командитно-акціонерне товариство як вид господарського товариства, що поєднує в собі риси командитного й акціонерного товариств. Це робить його привабливою формою ведення підприємницької діяльності. Згідно з правилами Кодексу господарських товариств у всіх справах, у яких неможливо застосувати правила повного товариства, щодо командитно-акціонерного товариства застосовуються правила акціонерного товариства, насамперед правила щодо статутного капіталу, внесків засновників, акцій, наглядової ради й загальних зборів учасників товариства [16]. В Україні також відсутні такі організаційно-правові форми юридичної особи, які відповідали б партнерству з обмеженою відповідальністю (limited liability partnership) і командитному товариству з обмеженою відповідальністю (limited liability limited partnership) США.

Відтак варто погодитись, що найбільш успішні моделі організаційних форм підприємництва мають урегулюватись чинним законодавством України, що не лише підвищить його організуючу функцію, а й значно покращить вітчизняний інвестиційний клімат. Водночас слушним є твердження окремих науковців, що основне обмеження принципу свободи щодо господарських товариств зводиться до вичерпного переліку комерційних компаній. Сторони не можуть, посилаючись на принцип свободи, заснувати інші товариства, ніж ті, що визначаються в законі; натомість можливою є модифікація змісту взаємин у товаристві [17, с. 11].

Жодна юридична особа не може функціонувати поза правовими актами установчого, управлінського та розпорядчого характеру [18, с. 6]. Установчими документами суб'єкта господарювання називається комплект документів встановленої законом форми, згідно з якими суб'єкт господарювання виникає й діє як суб'єкт права [19, с. 256].

Єдиним установчим документом командитних товариств за законодавством України є засновницький договір, який підписується всіма повними учасниками. Варто зазначити, що окремими вченими пропонується законодавчо закріпити принцип анонімності участі вкладників у командитному товаристві, який передбачає визначення в установчому договорі лише сукупного розміру вкладів вкладників без зазначення їх персональних даних [20, с. 5]. На наше переконання, це не зовсім узгоджується з принципами відкритості й прозорості здійснення діяльності підприємницьким товариством. Після державної реєстрації як суб'єкта господарювання – юридичної особи функції засновницького договору полягають у регламентації корпоративних правовідносин, а також закріпленні правового статусу господарської організації [21, с. 9–10].

В.І. Цікало вказує, що право на участь у розподілі прибутку командитного товариства зазвичай має пропорційний характер. Як і в товариствах – об'єднаннях майна (капіталів), право на отримання частини прибутку (дивідендів) для повних учасників командитних товариств носить умовний характер, оскільки його здійснення залежить від рішення учасників повних учасників командитного товариства. Вкладник командитного товариства, на відміну від повного учасника, має право отримувати частину прибутку товариства відповідно до його частки в складеному капіталі товариства в порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом), незалежно від рішення учасників товариства. У разі відмови командитного товариства у виплаті його вкладнику частини прибутку товариства (дивідендів) вкладник може вимагати примусового виконання цього права в судовому порядку [22, с. 107–108].

Розглядаючи питання порушення господарським товариством своїх зобов'язань перед учасником, Вищий господарський суд України в справі № 2-11/11(2/1328/11/12) зазначив, що невиклата відповідачем позивачу вартості частини майна товариства, пропорційної част-

ці позивача в статутному капіталі товариства, під час його виходу з товариства в строки, визначені в ст. 54 Закону України «Про господарські товариства», зумовлює наслідки, передбачені за прострочення грошового зобов'язання, встановлені ст. 625 ЦК України [23]. Тому, на нашу думку, командитне товариство також нестиме перед вкладником відповідальність за порушення грошового зобов'язання, передбачену ст. 625 ЦК України, у разі відмови командитного товариства у виплаті його вкладнику частини прибутку товариства (дивідендів).

Висновки. Підсумовуючи наведене та конкретизуючи деякі проблеми, необхідно вказати, що командитне товариство поєднує в собі риси повного товариства й окремі характеристики господарських товариств – об'єднань капіталів. Водночас варто погодитись, що в ході реформування чинного законодавства України доцільно забезпечити можливість створення командитних товариств як із правами, так і без прав юридичної особи, з наділенням їх ключовими ознаками правосуб'єктності. Крім того, з метою покращення вітчизняного інвестиційного клімату необхідно розглянути можливість урегулювання чинним законодавством України деяких моделей організаційних форм господарських товариств, які є відомими зарубіжному праву, проте не характерними для нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Москва Л. Товарищество на вере (командитное товарищество) в современном польском и российском праве / Л. Москва, В.В. Ровный // Правоведение. – 2006. – № 1. – С. 81–116. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1223206>.
2. Hueck G. Gesellschaftsrecht / G. Hueck. – München, 1991. – 415 s.
3. Бортников С.П. Некоторые проблемы правового положения товарищества на вере (командитного товарищества) : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / С.П. Бортников. – Самара, 1996. – 23 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=25381>.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
5. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
6. Wyrok sądu najwyższego – izba cywilna z dnia 5 listopada 2009 r. i csk 158/2009. – LexPolonica nr 2097054; Biuletyn Sądu Najwyższego 2010/1; OSNC 2010/4 poz. 63; Rzeczpospolita 2009/269 str. F2.
7. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
8. Нерсесов Н.О. Конспект лекцій по торговому праву / Н.О. Нерсесов. – М., 1889. – 139 с.
9. Гольмстен А.Х. Очерки по русскому торговому праву / А.Х. Гольмстен. – СПб. : Б.и., 1895. – 210 с.
10. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище / О.М. Вінник. – К. : Товариство «Знання» КОО, 1998. – 309 с.
11. Советское и иностранное гражданское право: проблемы взаимодействия и развития / [В.В. Безбах, М.И. Кулагин, В.П. Мозолин и др.]; отв. ред. В.П. Мозолин. – М. : Наука, 1989. – 336 с.
12. Бекірова Е.Е. Удосконалення правового статусу повних товариств / Е.Е. Бекірова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26(65). – № 1. – С. 53–58.
13. Шеремет О.С. Правове регулювання організації і діяльності повних товариств : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / О.С. Шеремет ; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2006. – 164 с.
14. Smith&Keenan's Law for Business / by D. Keenan. – 7 ed. – London : Pitman Publishing, 1987. – 860 p.

15. Яковлев Ю.В. Командитні товариства як суб'єкти підприємницької діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Ю.В. Яковлев ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2001. – 20 с.
16. Rodzaje spółek w Polskim prawie [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mam-prawo.org/rus/opcje/jestem-cudzoziemcem-w-polsce/przedsiębiorca/rodzaje-spolek>.
17. Szyszko R. Prawo spółek handlowych. Wybrane zagadnienia. Skrypt dla aplikantów radcowskich. Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie / R. Szyszko. – Warszawa : Okręgowa Izba Radców Prawnych, 2011. – 213 s.
18. Селіванов І.О. Створення та реєстрація господарюючих суб'єктів: правові питання / І.О. Селіванов // Право України. – 1991. – № 2. – С. 6–8.
19. Щербина В.С. Господарське право України : [навч. посібник] / В.С. Щербина. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 384 с.
20. Симонян Ю.Ю. Корпоративні відносини у командитних товариствах (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Ю.Ю. Симонян ; Одеська нац. юрид. академія. – О., 2010. – 20 с.
21. Петренко В.С. Установчі документи суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / В.С. Петренко ; Ін-т екон.-прав. досліджень НАН України. – Донецьк, 2006. – 211 с.
22. Корпоративное право / [И.В. Венедиктова, Г.Г. Гнидченко, Т.Е. Кагановская и др.] ; под ред. У. Хелльманна, И.В. Венедиктовой. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління і права, 2015. – 252 с.
23. Постанова Вищого господарського суду України у справі № 2-11/11(2/1328/11/12) від 15 жовтня 2014 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reestr.court.gov.ua>.

